

Kultura provedbe slobodnog vremena u Zagrebu

Maltarić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:224585>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Ivana Maltarić

KULTURA PROVEDBE SLOBODNOG VREMENA U ZAGREBU

Diplomski rad

Zagreb, veljača, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Ivana Maltarić

KULTURA PROVEDBE SLOBODNOG VREMENA U ZAGREBU

Diplomski rad

Mentor rada:

prof. dr. sc. Ivan Prskalo

Zagreb, veljača, 2024.

KULTURA PROVEDBE SLOBODNOG VREMENA U ZAGREBU

Sažetak

Ovaj rad fokusira se na temeljito istraživanje kulturnih aspekata provođenja slobodnog vremena učenika u urbanom okruženju. Konkretno, analizirano je ponašanje učenika Osnovne škole kralja Tomislava u Zagrebu tijekom njihovog slobodnog vremena. Ključna istraživačka pitanja usmjerena su na određivanje udjela slobodnog vremena posvećenog raznim aktivnostima izvan nastave ili izvan škole, te identifikaciju dominantnih područja odgojno-obrazovnih aktivnosti u tim kontekstima. Cilj istraživanja bio je dobiti uvid u to kako učenici organiziraju svoje slobodno vrijeme, jesu li uspješni u njegovoj organizaciji te razumiju li uopće važnost kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Zaključci istraživanja ukazuju na to da učenici često prepuste organizaciju svog slobodnog vremena školi i drugim obrazovnim ustanovama. Zapaženo je da biraju raznovrsne aktivnosti iz različitih odgojno-obrazovnih područja kako bi ispunili svoje slobodno vrijeme i istražili svoje interese. Međutim, taj pristup rezultira ograničenim vremenom koje je u potpunosti oslobođeno. Ovisno o dobi, učenici postupno sužavaju opseg upisanih aktivnosti, prvo sudjelujući u svim interesantnim aktivnostima na početku školovanja, a zatim se fokusirajući na one u kojima postižu veći uspjeh ili pronalaze veću zabavu. Zanimljivo je uočiti da su aktivnosti iz područja tjelesnog i zdravstvenog odgoja najčešće prisutne među svim ispitanim učenicima, bez obzira na spol ili dob. Prije nego što su predstavljeni detalji metodologije istraživanja, rad započinje teorijskom podlogom koja se sastoji od dvaju dijelova. Prvi dio analizira, definira i detaljno razrađuje pojam slobodnog vremena, istražuje njegov razvoj kroz povijest, naglašava njegovu važnost te proučava pedagogiju slobodnog vremena. Posebna pozornost posvećena je obrazovanju za slobodno vrijeme kako bi se spriječila njegova beskorisna potrošnja bez pozitivnog utjecaja na pojedinca. Drugi dio rada opisuje kulturu slobodnog vremena, istražuje različite slobodne aktivnosti, razvrstava ih na izvannastavne i izvanškolske, analizira zakonske odredbe slobodnog vremena i proučava utjecaj škole na djecu i mlade. Također, naglašava važnost razvoja kvalitetnog slobodnog vremena.

Ključne riječi: slobodno vrijeme, slobodne aktivnosti, kultura slobodnog vremena, učenici

LEISURE TIME CULTURE IN ZAGREB

Abstract

This paper focuses on a comprehensive exploration of cultural aspects related to students' leisure activities in an urban environment. Specifically, it examines the behavior of students from King Tomislav Elementary School in Zagreb during their leisure time. The primary research questions aim to determine the proportion of leisure time dedicated to various extracurricular or out-of-school activities and to identify the dominant areas of educational activities within these contexts. The research goal is to gain insight into how students organize their leisure time, assess their success in this organization, and understand the overall importance of quality leisure time. The research findings indicate that students often delegate the organization of their leisure time to schools and other educational institutions. It is observed that they opt for diverse activities from various educational fields to fill their leisure time and explore their interests. However, this approach results in limited completely unstructured time. Depending on their age, students gradually narrow down the range of enrolled activities. Initially, they participate in all intriguing activities at the beginning of their education, later focusing on those where they achieve greater success or find more enjoyment. Interestingly, activities in the realm of physical and health education are most commonly present among all surveyed students, irrespective of gender or age. Before presenting the details of the research methodology, the paper begins with a theoretical foundation consisting of two parts. The first part analyzes, defines, and thoroughly elaborates on the concept of leisure time, explores its historical development, emphasizes its significance, and investigates the pedagogy of leisure time. Special attention is given to education for leisure time to prevent its wasteful consumption without a positive impact on the individual. The second part describes the culture of leisure time, explores various leisure activities, categorizes them into extracurricular and out-of-school, analyzes legal provisions regarding leisure time, and studies the school's influence on children and youth. It also underscores the importance of developing quality leisure time.

Key words: leisure time, leisure activities, leisure pedagogy, Primary School students

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Slobodno vrijeme.....	2
2.1. Definiranje slobodnog vremena.....	2
2.2. Postojanje slobodnog vremena.....	3
2.3. Slobodno vrijeme kao rodni pojam.....	3
2.4. Razvoj slobodnog vremena.....	4
2.4.1. Početna faza razvoja.....	5
2.4.2. Faza neograničenog i neodređenog slobodnog vremena.....	5
2.4.3. Prevlast radnog nad slobodnim vremenom.....	9
2.4.4. Suvremeno skraćivanje radnog i povećanje slobodnog vremena.....	10
2.5. Pedagogija slobodnog vremena.....	10
2.6. Važnost slobodnog vremena.....	11
3. Kultura provođenja slobodnog vremena.....	13
3.1. Aktivnosti i načela.....	15
3.1.1. Slobodne aktivnosti.....	15
3.1.2. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti.....	16
3.1.3. Načela izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti.....	17
3.2. Slobodno vrijeme djece i mladih.....	18
3.2.1. Zakonske odredbe slobodnog vremena djece i mladih.....	18
3.2.2. Značaj razvoja kvalitetnog slobodnog vremena kod djece i mladih.....	19
3.2.3. Dva načina ostvarenja slobodnog vremena.....	20
3.2.4. Škola i slobodno vrijeme djece i mladih.....	20
4. Metodologija istraživanja.....	22
4.1. Cilj i problemi istraživanja.....	22
4.2. Metoda istraživanja.....	22
4.3. Rezultati istraživanja i rasprava.....	22
4.3.1. Prisutnost slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika.....	23
4.3.2. Količina slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika.....	24
4.3.3. Zastupljenost pojedinih odgojno-obrazovnih područja u slobodnom vremenu ispitanika.....	25

4.3.4. Pokrivenost slobodnog vremena slobodnim aktivnostima.....	27
4.3.5. Provođenje slobodnog vremena izvan slobodnih aktivnosti.....	29
5. Zaključak.....	31
6. Pregled literature.....	33
6.1. Popis slika i tablica.....	36

1. UVOD

„Slobodno vrijeme ima svoju prošlost, sadašnjost i budućnost. Potrebno ga je sustavno, planirano i učinkovito iskoristiti jer je ono dio našega života. Ono je naša potreba i interes, čimbenik razvoja djece, mladih pa čak i odraslih“ (Rosić, 2005). Slobodno je vrijeme fenomen koji se neprestano istražuje s ciljem isticanja važnosti njegove dobre organizacije i smislenog iskorištavanja. Ono ima važnu ulogu čineći većinski dio našeg života. Pojedinaac se mora pobrinuti da ga provede svrhovito. Kako bismo osvijestili njegov utjecaj na osobni razvoj i zadovoljstvo te ga znali kvalitetno isplanirati, potrebno je istražiti pedagogiju slobodnog vremena. To je važno područje odgoja i obrazovanja koje „uključuje osmišljavanje, kreiranje, poticanje i slobodan izbor aktivnosti kojima ćemo se baviti u slobodno vrijeme“ (Pešorda, 2007, str. 37). Ovaj istraživački rad fokusira se na kulturne aspekte provođenja slobodnog vremena djece i mladih, posebno analizirajući slobodno vrijeme učenika Osnovne škole kralja Tomislava u Zagrebu. Istražuje znaju li učenici sami organizirati svoje slobodno vrijeme ili taj proces prepuštaju odgojnim ustanovama. Također, istražuje koja odgojno-obrazovna područja su područja interesa današnjih učenika jedne urbane sredine. Cilj ovog istraživanja je istaknuti važnost kvalitetne provedbe slobodnog vremena i dublje istražiti kulturne norme i obrasce njegova provođenja.

„Članak 31. 1: Državne stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njegovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima. 2. Državne stranke poštovat će i promicati pravo djeteta na puno sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu te će poticati ostvarenje primjerenih i jednakih uvjeta za provođenje kulturnih, umjetničkih, rekreativnih i slobodnih djelatnosti“ (Konvencija o pravima djeteta, 1989, str. 13).

2. SLOBODNO VRIJEME

Šuvar (2005) tvrdi kako je pojava koncepta slobodnog vremena povezana s prvom industrijskom revolucijom. Industrija je razdvojila rad od obiteljskog života, čime je postavila jasnu granicu između radnog vremena i preostalog vremena. Sredinom prošlog stoljeća, Janković (1967) je isticao važnost slobodnog vremena u suvremenom društvu i predviđao je da će postati jedan od ključnih izazova u budućnosti. Slobodno vrijeme ima dubok utjecaj i prožima gotovo sve aspekte društvenog života, uključujući socijalne, ekonomske, političke, kulturne, zdravstvene i odgojno-obrazovne dimenzije. Ono postaje sveprisutni, općeniti fenomen koji obuhvaća različite slojeve stanovništva, bez obzira na zanimanja, struke i generacije.

2.1. Definiranje slobodnog vremena

„Slobodno vrijeme značajan je fenomen suvremenog društva, jedan od središnjih problema današnjice i čimbenik koji može imati značajan udio u unaprjeđenju suvremene civilizacije i kulture (Previšić, 2000).

„Slobodno vrijeme je vrijeme u kojem je pojedinac oslobođen poslova, obveza i dužnosti prema obitelji, školi, poduzeću ili široj zajednici; vrijeme koje on može oblikovati i ispuniti aktivnostima prema osobnim željama i zanimanjima, radi zadovoljavanja vlastitih sklonosti i razvijanja sposobnosti“ (Vukasović, 2001).

„Slobodno vrijeme ima svoju prošlost, sadašnjost i budućnost. Potrebno ga je sustavno, planirano i učinkovito iskoristiti jer je ono dio našega života. Ono je naša potreba i interes, čimbenik razvoja djece, mladih pa čak i odraslih“ (Rosić, 2005).

Slobodno je vrijeme fenomen koji je teško definirati ili pobliže odrediti. Istaknuti su neki od najznačajnijih pokušaja definiranja, kronološki poredani. Previšić (2000) slobodno vrijeme naziva fenomenom, problemom, ali i čimbenikom koji može unaprijediti kulturu. Rosić (2005) se slaže s određenjem slobodnog vremena kao čimbenika razvoja te, uz to, ističe važnost njegovog učinkovitog iskorištavanja. Vukasović (2001) najjasnije formulira određenje tog pojma. Navodi da je slobodno vrijeme ono vrijeme u kojem je pojedinac slobodan od svih obveza, unutarnjih ili vanjskih. Vrijeme koje on može ispunjavati i oblikovati prema vlastitom navođenju.

Pejić Papak i Vidulin (2016) opisuju slobodno vrijeme kao promjenjivu genetsko-društvenu pojavu s više značenja, povezanu s društvenim okolnostima i sustavom. Prema njima, slobodno vrijeme obuhvaća brojne aspekte života te se razlikuje ovisno o raznim čimbenicima. Životni aspekti obuhvaćeni u slobodnom vremenu su rad, odmor, zabava i stvaralaštvo. Ono se može razlikovati obzirno na dob, spol, zanimanje ili struku, mjesto boravka i razvijenost sredine življenja.

2.2. Postojanje slobodnog vremena

U suvremeno doba, mnogi raspravljaju o samom postojanju slobodnog vremena. U takvoj su raspravi oprečne dvije teorije: da slobodno vrijeme postoji i da slobodno vrijeme ne postoji. Jedni tvrde da nakon poslovnih, obiteljskih i društvenih obaveza, pojedinac nema slobodnog vremena, već da je vrijeme za psihičku i duhovnu obnovu jedino koje mu preostaje. Nasuprot tome, drugi tvrde da slobodno vrijeme postoji i da biva ispunjeno raznim vrstama zabave i odmora (Pejić Papak i Vidulin, 2016).

Studija provedena na uzorku od stotinjak Nizozemskih radnika daje uvid u rasprostranjenost, fenomenologiju i pozadinu „bolesti slobodnog vremena“ (izvorno: *leisure sickness*). Fenomen "leisure sickness" podržava teoriju da koncept slobodnog vremena može biti prividan. Istraživanjem je utvrđeno da tijekom vremena koje ne provode na poslu, koje je iluzorno smatrano „slobodnim“, ispitanici pate od posljedica rada. Osim toga, godišnji odmori, vikendi i drugi periodi koji se tradicionalno smatraju slobodnim vremenom, obilježeni su pojavom simptoma poput prehlada, migrena, problema s mišićima i mučnina. Iako se suvremeni rad često karakterizira manjim fizičkom naporom, pojedinci i dalje boluju izvan radnog vremena. Ti su periodi povremeno obilježeni stresom koji proizlazi iz radnog dijela dana, dok se u drugim slučajevima javlja anksioznost vezana uz nadolazeći radni dan (Vingerhoets i Van Heck 2001).

2.3. Slobodno vrijeme kao rodni pojam

Odnos slobodnog vremena, dokolice i besposlice potrebno je pojasniti na konceptualnoj i jezičnoj razini zato što se besposlica često poistovjećuje s dokolicom, iako postoji značajna razlika između njih. Premda su obe oblike slobodnog vremena, besposlica označava razdoblje u kojem je osoba slobodna od posla ili prisilnih aktivnosti, dok je dokolica vrijeme u kojem je osoba slobodna za neposredno djelatno ostvarenje, igru i stvaralaštvo. Ako smatramo da je slobodno vrijeme vrijeme slobode, pri čemu su igra i stvaralaštvo najbolji izrazi slobode, tada se prava suština

slobodnog vremena doseže tek u dokolici. Dokolica je, dakle, pravo slobodno vrijeme, dok je besposlica tek uvjetna. Ako nedostaju objektivne i subjektivne pretpostavke da besposlica bude ispunjena suštinskim ljudskim i obogaćujućim sadržajem, nego ostane samo kao besmisleno gubljenje vremena ili čak manipulacija potrošačkim pristupom, tada ona nije vrijeme mogućnosti i slobode, već naprotiv, vrijeme ograničenosti i nedostatka slobode, odnosno, neslobodno vrijeme (R. Polić 2003 prema M. Polić 2001).

„Iako se slobodno vrijeme i dokolica često isprepleću i nadopunjavaju, moguće ih je djelomično razlučiti i reći kako je svaka dokolica slobodno vrijeme, ali svako slobodno vrijeme nije dokolica“ (Todorović, 1984., 71). Dakle slobodno vrijeme je rodni pojam u odnosu na pojam dokolice. Kako bismo pojasnili, sagledat ćemo oba navedena pojma u odnosu na pojam besposlice. Prema Polić (2009) slobodno se vrijeme prvobitno pojavljuje kao razdoblje "slobodno od" rada ili obaveznih aktivnosti, no u takvom kontekstu može se doživjeti samo kao beskorisna neaktivnost, tj. "neosmišljeno slobodno vrijeme, dangubljenje" (Anić, 1991., 27). Iako je oslobođeno od prisile rada ili obaveza, još uvijek nije ispunjeno aktivnim samostalnim određivanjem kao pravom slobodom. Stoga besposlica ostaje otvorena za razne manipulacije, dok se kvalitetno iskorištavanje slobodnog vremena događa se u sferi dokolice. Dokolica označava razdoblje koje je "slobodno za" igru i stvaralaštvo, tj. vrijeme kada pojedinac može samostalno ostvarivati sebe i aktivno potvrđivati svoju slobodnu prirodu. To je vremenski okvir u kojem se pružaju prilike za osobno djelovanje. Važno je napomenuti da riječ "škola", kao institucija gdje se uči, pri čemu je učenje jedna od osnovnih ljudskih potreba, potječe od grčke riječi "skholé" (σχολή), koja je prvotno značila dokolicu ili vrijeme predviđeno za učenje.

2.4. Razvoj slobodnog vremena

Povijest slobodnog vremena prolazila je kroz nekoliko razvojnih faza:

- Početno razdoblje gdje slobodno vrijeme nije bilo strukturirano i nedostajalo mu je svijest i praksa vezana uz rad, što je bilo karakteristično za primitivne kulture.
- Razdoblje neograničenog i neodređenog slobodnog vremena.
- Faza u kojoj je rad počeo dominirati nad slobodnim vremenom.
- Trenutna faza koja se karakterizira skraćanjem radnog vremena i stalnim povećavanjem slobodnog vremena (Previšić, 2000).

2.4.1. Početna faza razvoja

Promatrajući ulogu i svrhu slobodnog vremena kroz povijest, Božović (1979) ističe da u prvim zajednicama slobodno vrijeme nije bilo jasno odvojeno od općeg vremenskog konteksta. U primitivnim društvima, umjesto slobodnog vremena, postojalo je vrijeme rezervirano za ceremonije, često povezano s radom. Razonoda nije mogla biti odvojena ne samo od rada, već ni od obreda, ceremonija i kulta.

2.4.2. Faza neograničenog i neodređenog slobodnog vremena

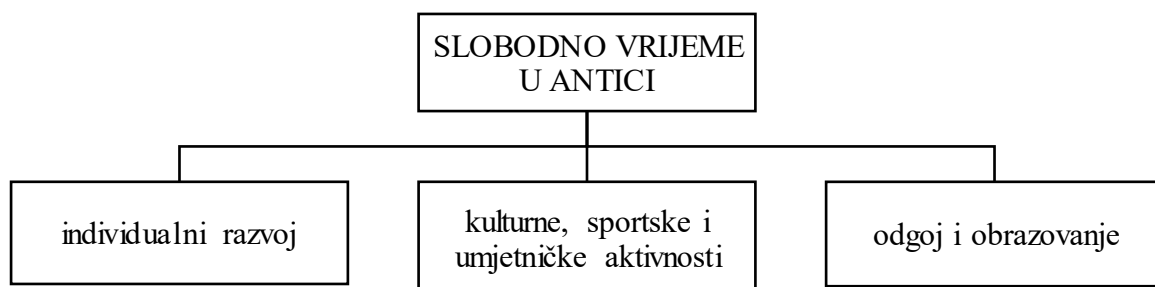
Razvojem dviju velikih europskih civilizacija, grčke i rimske, slobodno vrijeme, kao viši oblik ljudskog života, postaje sve konzistentnije razvijano i poticano. Organiziraju se olimpijske i gladijatorske igre te plesne i glazbene duhovne svečanosti (Plenković prema Mlinarević, Brust Nemet 2012).

Antičko slobodno vrijeme

Prema Previšiću (2000) filozofska dokolica Grka i Rimljana bila je usmjerena prema postizanju harmonijski ravijenog čovjeka. Istodobno, samo su rijetki imali priliku iskusiti prednosti dokolice i kalokagatijskih slobodnih vještina. Kalokagatija, pojam koji spaja ljepotu i moralnu dobrotu, postala je ključni element filozofske dokolice. Predstavljala je ideal ravnoteže i cjelovitosti u ljudskom karakteru. U okviru dokolice, koja je za Grke i Rimljane predstavljala krajnji cilj ljudskog postojanja, odvijale su se aktivnosti poput rasprava, sviranja, plesa i učenja.

Slika 1.

Prikaz antičkog slobodnog vremena



Preuzeto iz *Izvanastavne aktivnosti u suvremenoj školi* (str. 51) P. Pejić Papak, S. Vidulin, 2016, Školska knjiga.

Sadržaj slike 1 sažima specifičnosti antičkog slobodnog vremena prema karakteristikama koje je opisao Janković (1973). U tom vremenu, koje je bilo privilegija vladajuće društvene elite, poticao se individualni razvoj u skladu s konceptom kalokagatije. Poticalo se samostalno obrazovanje i težilo afirmaciji osobnosti. Posebna pažnja pridavala se aktivnostima poput čitanja, pisanja, pjevanja i sviranja, dok su u Sparti fizičke aktivnosti bile posebno cijenjene. Djeca i mladi bili su uključeni u raznolike kulturne, umjetničke i sportske aktivnosti, pripremajući ih na taj način za kulturno i dostojanstveno provođenje slobodnog vremena, čime se oblikovala i odgajala nova generacija.

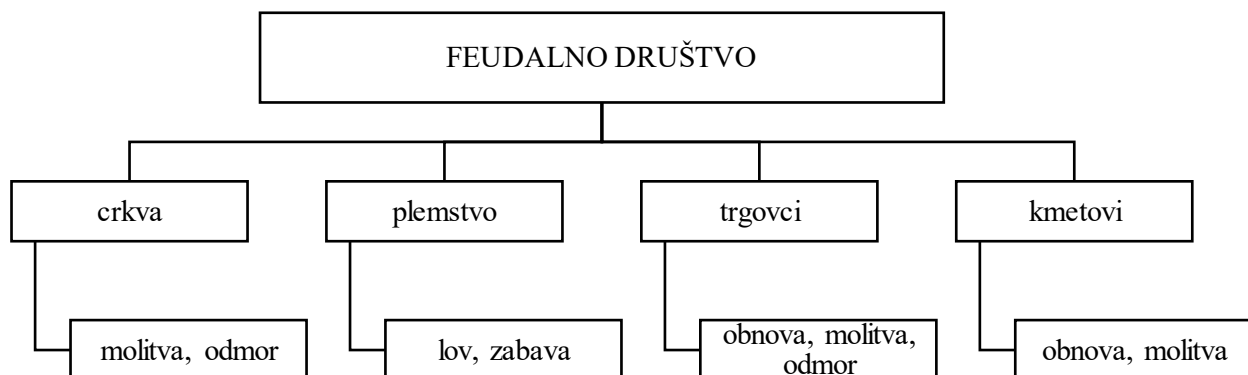
U antičkom Rimu, gdje su usvojeni grčki kulturni utjecaji, preuzet je grčki način organiziranja slobodnog vremena poznat kao *otium*. Patriciji su svoje slobodno vrijeme usmjeravali prema proizvodnim aktivnostima, dok su obični građani provodili svoje slobodno vrijeme na forumima, u amfiteatrima, na stadionima i u cirkusu. Brojne igre, raznovrsni programi i borbe gladijatora rezultirali su velikim brojem neradnih dana, čak stotinu sedamdeset i pet dana godišnje. Unatoč tome, većina građana pasivno je provodila svoje slobodno vrijeme (Pejić Papak, Vidulin, 2016).

Slobodno vrijeme feudalaca

Janković (1973) tvrdi kako je dolaskom feudalnog društva, koje je uspostavilo nove društvene, političke i ekonomske vrijednosti, došlo je do značajnih promjena u percepciji rada i slobodnog vremena. Novi društveni poredak utjecao je na način na koji su ljudi doživljavali svoj odnos prema radu, uvodeći hijerarhijski sustav vlasništva i obveza prema feudalnim gospodarima. Osim toga, promijenila se i dinamika slobodnog vremena, jer su društvene obveze, poput vojne službe ili feudalne poslušnosti, postale važan aspekt života pojedinca. Time su se i vrijednosti povezane sa slobodnim vremenom promijenile, odražavajući novi feudalni kontekst i dajući prioritet obvezama nametnutim novim društvenim strukturama.

Slika 2.

Prikaz podjele feudalnog društva i njegove provedbe slobodnog vremena



Preuzeto iz *Izvanastavne aktivnosti u suvremenoj školi* (str. 52) P. Pejić Papak, S. Vidulin, 2016, Školska knjiga.

Slobodno vrijeme je bilo rezervirano za plemstvo i svećenstvo. Pripadnici svjetovnog plemstva koristili su svoje slobodno vrijeme za organizaciju turnira, lov i različite zabave, dok je Crkva poticala korištenje tog vremena za molitvu i odmor. Propagirala je uvjerenje da je nerad smatran najvećim grijehom, a dokolica je bila opisivana kao moralno neprihvatljiva, odvrćajući ljudske misli od Boga. Svećenici su istovremeno poticali razvoj znanosti, umjetnosti i književnosti. S druge strane, kmetovi, seljaci, zanatlije i trgovci su radili neprekidno tijekom dana, a izvan radnog vremena su odmarali i posvećivali se molitvi. Crkva je izborila za njih jedan slobodan dan u tjednu, proglašavajući nedjelju kao dan posvećen molitvi i odmoru (Janković, 1973).

Slobodno vrijeme u doba humanizma i renesanse

Pejić Papak i Vidulin (2016) opisuju kako je u doba humanizma i renesanse slobodno vrijeme ostalo privilegija viših društvenih slojeva i nove aristokracije. Tadašnje popularne aktivnosti uključivale su viteške turnire, mačevanje, nogomet i streličarstvo. Ljudi su sudjelovali u raznolikim vrstama zabavama, najčešće gledajući nastupa akrobata, žonglera, mađioničara, gutača vatre i sličnih izvođača. U Italiji je posebno bila popularna ulična *commedia dell'arte*, koju su izvodile putujuće družine.

Slika 3.

Prikaz slobodnog vremena u doba humanizma i renesanse



Preuzeto iz *Izvannastavne aktivnosti u suvremenoj školi* (str. 53) P. Pejić Papak, S. Vidulin, 2016, Školska knjiga.

Thomas More, engleski filozof i državnik, te Tommaso Campanella, talijanski filozof, posvetili su posebnu pažnju slobodnom vremenu. Oni su smatrali da bi veći dio dana trebao biti posvećen najugodnijim aktivnostima i da bi takvo vrijeme trebalo biti dostupno svim radnicima, neovisno o spolu ili zanimanju, ističući ovu ideju kao ključnu. Thomas More je zagovarao šest sati rada dnevno, ostavljajući preostalo vrijeme za korisne i ugodne aktivnosti. S druge strane, Tommaso Campanella je predložio četiri sata rada dnevno, dok bi preostalo vrijeme trebalo biti iskorišteno za učenje, čitanje, razgovor, pisanje i vježbanje. Za Morea i Campanellu, slobodno vrijeme je predstavljalo razdoblje aktivnog odmora, razonode, učenja, samopoboljšanja i obogaćivanja osobnog znanja, što je i prikazano na slici 3 (Pejić Papak, Vidulin, 2016).

Pejić Papak i Vidulin (2016) naglašavaju značaj slobodnog vremena u ovom razdoblju, s posebnim osvrtom na Dubrovačku Republiku na našem području. Plemstvo u Dubrovačkoj Republici aktivno je koristilo svoje slobodno vrijeme organizirajući kazališne i druge javne priredbe, koje su bile otvorene i pučanima i seljacima. Kultura Dubrovnika bila je izuzetno razvijena, obuhvaćajući ples, glazbu, slikarstvo, učenje stranih jezika te čitanje književnih djela. Pučanstvo je uživalo u popularnim narodnim i viteškim igrama. Dok je plemstvo svoje vrijeme zabave provodilo i na vlastitim dvorovima, sudjelujući u kulturnim događanjima, siromašni pučani su nakon radnog dana odlazili na crkvene svečanosti i obiteljske proslave.

2.4.3. Prevlast radnog nad slobodnim vremenom

U drugoj polovici 18. stoljeća, tijekom prve industrijske revolucije, slobodno vrijeme dobilo je novu dinamiku. Bogato građanstvo preuzelo je etiku rada propovijedanu od vjerskih zajednica, koristeći je kao pokretačku snagu kapitalističke proizvodnje. U kapitalističkom društvu, ljudi su bili prisiljeni raditi više poslova zbog nedostatka financijske sigurnosti, što je ostavilo malo prostora za slobodno vrijeme. Radnici su svoj život provodili radeći tijekom cijelog dana, s nedjeljom i blagdanima rezerviranim za osnovne potrebe i odmor. S druge strane, aristokracija i bogato građanstvo su svoje slobodno vrijeme provodili u dvorcima, palačama i ljetnikovcima. Tamo su se organizirale gozbe, koncerti, razgovori te priredbe poput kazališnih predstava i baleta. Lov je bio najomiljeniji oblik rekreacije (Janković 1973).

U prvoj polovici 19. stoljeća, radnici su počeli zahtijevati poboljšane uvjete rada i života, uključujući i pravičnu raspodjelu slobodnog vremena. Nisu želeli slobodno vrijeme koristiti samo za obnovu tjelesne snage za rad, već su težili i osobnom razvoju te društvenoj angažiranosti. Postavljali su model koji uključuje osam sati rada, osam sati odmora i osam sati sna (Pejić Papak, Vidulin, 2016). S gospodarskim jačanjem i promjenama u načinu privređivanja, građanstvo je dobilo više slobodnog vremena koje je počelo organizirati i koristiti prema vlastitim preferencijama. Robert Owen uveo je desetosatni radni tjedan i poboljšao radničke uvjete pružajući im prostorije za zabavu te organizirajući poučna predavanja i koncerte.

Sredinom 19. stoljeća, počinje popularizacija slobodnog vremena koju je iniciralo građanstvo. Nastaju kulturna i zabavna društva, otvaraju se društvene prostorije u javnim lokalima i pivnicama, a kulturni i zabavni život postaje javan. U sedamdesetima istog stoljeća slobodno vrijeme oblikuje se na različite načine, obuhvaćajući aspekte zabave, kulture, politike i društva. Osnivaju se različita društva poput pjevačkih, tamburaških, limenih glazbi, glumačkih družina i vatrogasnih društava.

U 19. i 20. stoljeću slobodno vrijeme postaje sadržajnije i kvalitetnije, s posebnim naglaskom na kulturi provođenja slobodnog vremena. Grade se kazališta, otvaraju pučka i radnička sveučilišta, narodne knjižnice, čitaonice, a nacionalna sokolska društva igraju ključnu ulogu s političkim, rodoljubnim i sportskim karakterom. U to vrijeme, sportske aktivnosti poput biciklizma, streljaštva, planinarenja, mačevanja, lova, ribolova, nogometa i atletike sve više postaju sastavni dio ljudskog slobodnog vremena (Pejić Papak, Vidulin prema Janković, 1973).

2.4.4. Suvremeno skraćenje radnog i povećanje slobodnog vremena

Prema Pejić Papak i Vidulin (2016), nakon Drugog svjetskog rata u Europi započinje "leisure-boom", popularizirajući godišnje odmore radnih ljudi. Poratno društvo nije samo potrošačko društvo, već i društvo slobodnog vremena, putovanja, prirodnih izleta i vikend-odmora, odnosno društvo dokolice. Ujedno se nastavlja obogaćivanje slobodnog vremena djece i mladih.

U domaćem kontekstu, nastaju različita učenička udruženja poput Jadranske straže, Ferijalnog saveza, Crvenog križa, Aerokluba, sportskih sekcija zajednice "Doma i škole", pjevačkih zborova i literarnih društava "Napredak". Organizacija slobodnog vremena uvelike ovisi o ulozi obitelji i škole, uz aktivno sudjelovanje mnogobrojnih udruga, saveza i izvanškolskih institucija.

Dvadeseto stoljeće postaje erom slobodnog vremena koje se treba planirati i ciljano usmjeriti, pri čemu škola ima značajnu ulogu. U 21. stoljeću, primjećuje se težnja ka povećanju kvalitetnog slobodnog vremena, a granica između radnog i slobodnog vremena postaje sve manje definirana.

2.5. Pedagogija slobodnog vremena

Prema Plenkoviću (1997), pedagogija slobodnog vremena postaje zasebnom pedagoškom kategorijom tek u 20. stoljeću. Bavi se djelatnostima koje čovjek može slobodno izabrati. Drugim riječima: obuhvaća sve djelatnosti ljudi izvan rada u profesiji ili djelatnosti učenika izvan škole. Previšić (2000) također ističe kako je smisleno provođenje slobodnog vremena pedagoška kategorija i samim time, važno područje odgoja i obrazovanja..

„Pedagogija slobodnog vremena uključuje osmišljavanje, kreiranje, poticanje i slobodan izbor aktivnosti kojima ćemo se baviti u slobodno vrijeme“ (Pešorda, 2007, str. 37). Pejić Papak i Vidulin (2016) slažu se s Pešordom i dodaju poseban naglasak na potrebu za uspješnijim oblikovanjem slobodnog vremena djece u obrazovnom sustavu. Tvrde da organizacija slobodnog vremena postaje ključna briga na svim razinama obrazovanja. Cilj obrazovanja za slobodno vrijeme je poboljšati znanje i vještine te potaknuti kvalitetno ponašanje i sudjelovanje u društvu. Obrazovni sustav može pomoći kroz razvoj učinkovitih metoda i pružanje kvalitetnih opcija za provođenje slobodnog vremena. Djecu i mlade treba poticati da tijekom slobodnog vremena stječu

nova znanja, razvijaju vještine, obogaćuju emocionalni život, grade društvene odnose te razvijaju samostalnost.

Pejić Papak i Vidulin (2016) izdvajaju dvije važne temeljne funkcije pedagoški osmišljenih slobodnovremenskih aktivnosti: odgoj i obrazovanje u slobodnom vremenu i odgoj i obrazovanje za slobodno vrijeme. Obe funkcije mogu imati utjecaj na planiranje, organizaciju i raznolikost provedbu slobodnog vremena te oblikovati pozitivan odnos djece i mladih prema slobodnom vremenu, potičući naviku njegovog kvalitetnog iskorištavanja. Cilj je potaknuti učenike da redovito koriste slobodno vrijeme na aktivan način, kako bi uspostavili ravnotežu između odmora, zabave i osobnog razvoja. Kvalitetno iskorištavanje slobodnog vremena kod djece i mladih predstavlja priliku za sveobuhvatan osobni razvoj kroz učenje i obrazovanje, istovremeno djelujući kao preventiva protiv potencijalnih poremećaja u ponašanju.

2.6. Važnost slobodnog vremena

Prema Podgorelec i sur. (2017) aktivnosti tijekom slobodnog vremena značajno utječu na različite aspekte kvalitete života pojedinca i zajednice, uključujući zdravlje (tjelesno i mentalno), društveno i duhovno blagostanje. Važno je istaknuti da su mogućnosti i izvori za ispunjavanje slobodnog vremena ključni pokazatelji i prediktori pozitivne kvalitete života. Stebbins (1982 prema Spector 2007) ističe različite koristi koje proizlaze iz posvećivanja slobodnom vremenu, posebno aktivnostima ozbiljnog tipa (izvorno: *serious leisure*). To uključuje obogaćivanje osobnosti, samoaktualizaciju, izražavanje sebe, (re)kreaciju ličnosti, individualni ili grupni osjećaj postignuća, poboljšanje samopouzdanja, socijalnu interakciju i pripadanje, stvaranje fizičkih rezultata te zadovoljstvo. Nimrod i Shira (2014) izdvajaju i druge pozitivne učinke na mentalno zdravlje, a to su: samoaktualizacija, razvoj identiteta, povećanje samopouzdanja i samosvijesti, osobno zadovoljstvo i rast, smanjenje anksioznosti i depresije, te općenito unapređenje psihičkog stanja i zdravlja.

Dok Cohen-Gewerc i Stebbins (2007) smatraju da „serious leisure“ ima najviše dobrobiti za pojedinca, Kleiber (1999) tvrdi da važnost slobodnovremenske aktivnosti nije nužno određena samim sadržajem, već je od veće važnosti kako je osoba koja se bavi tom aktivnošću doživljava. Primjerice, netko čišćenje smatra slobodnovremenskom opuštajućom aktivnosti, dok ju netko drugi smatra obavezom koja uopće nije dijelom slobodnog vremena. Isto tako, efikasno iskorištavanje vremena ne znači nužno isključivanje aktivnosti koje se na prvi pogled čine manje

produktivnima. Pristup slobodnim aktivnostima prema stanju uma implicira gledište da svaka vrsta slobodnih aktivnosti može pružiti jednake prednosti kao i ozbiljnije aktivnosti, ovisno o tome kako pojedinac doživljava i razmišlja o tim aktivnostima (Spector, 2007).

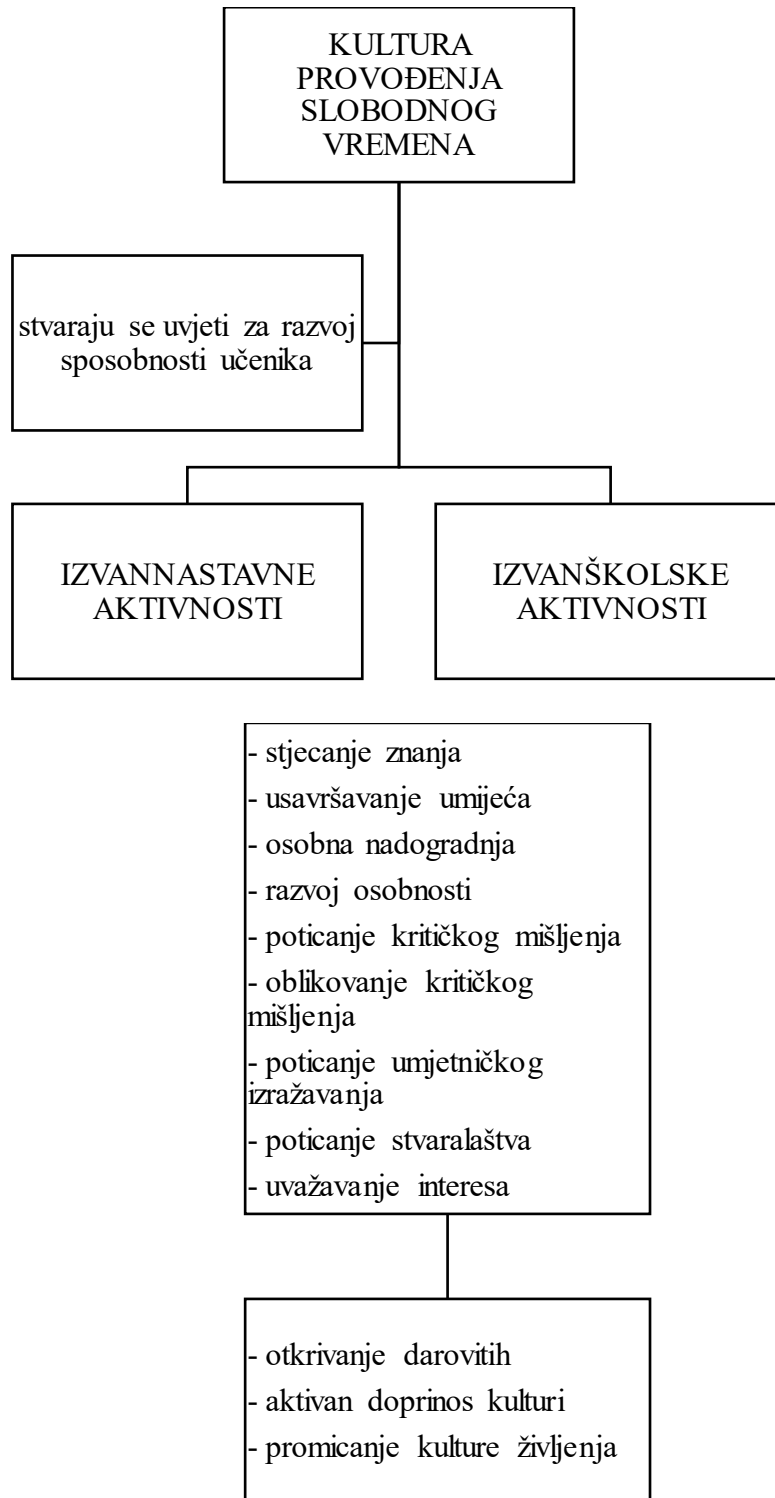
3. KULTURA PROVOĐENJA SLOBODNOG VREMENA

Martinić (1977) naglašava ključnu ulogu škole u oblikovanju kulturnog aspekta slobodnog vremena, ističući da školski programi imaju značajan utjecaj na poticanje kulturno-umjetničkih aktivnosti među učenicima. Sudjelovanjem u kulturnim aktivnostima i konzumiranjem kulturnih sadržaja, pojedinac razvija svoju sklonost prema kulturi. U slobodnom vremenu, kultura predstavlja izuzetne mogućnosti za osobni i društveni napredak. Aktivno sudjelovanje i uključivanje u kulturne događaje postaju neizostavan dio procesa samoostvarivanja, gdje pojedinac postaje stvaratelj kulture. Kroz te aktivnosti, oblikuje vlastiti društveni i osobni identitet, te postaje aktivni sudionik u izgradnji šire društvene kulture. Važno je naglasiti da Martinićeva perspektiva podcrtava da obrazovanje ne služi samo kao sredstvo stjecanja znanja, već i kao ključni čimbenik u oblikovanju kulturne svijesti i identiteta pojedinca. Kroz pravilno usmjerene školske programe, može se potaknuti raznoliko kulturno izražavanje, pridonoseći tako bogatstvu društvenog i kulturnog krajolika.

Aktivno sudjelovanje i uključivanje u kulturne događaje postaju neizostavan dio procesa samoostvarivanja, gdje pojedinac postaje stvaratelj kulture, oblikuje svoj društveni i osobni identitet, te postaje graditelj kulture (eng. *culture builder*). Važan pojam u ovom kontekstu je "culture builder," termin populariziran od strane autora Frykman i Löfgren 1987. godine u knjizi o izgradnji švedske nacionalne kulture. On označava pojedinca koji aktivno doprinosi stvaranju i oblikovanju kulture, bilo na društvenoj razini ili osobnoj razini (Eagleton, 2002).

Slika 4.

Kultura provođenja slobodnog vremena



Preuzeto iz *Izvannastavne aktivnosti u suvremenoj školi* (str. 63) P. Pejić Papak, S. Vidulin, 2016, Školska knjiga.

Kada razgovaramo o kulturi provođenja slobodnog vremena (slika 4), referiramo se na proces odgoja i poučavanja učenika, pružajući im priliku da stječu nova znanja i vještine. Ohrabruje se njihova kreativnost, kritičko razmišljanje, umjetnički izraz i stvaralaštvo, što doprinosi unapređenju znanja, razvoju vještina te oblikovanju kritičkog stava prema okolini. Slobodno vrijeme postaje platforma za razvoj sposobnosti, darovitosti i vještina kod djece, pružajući im prostor za osobnu slobodu, odabir aktivnosti te poticanje samoaktivnosti i stvaralaštva. Naglasak na poticanju kulture provođenja slobodnog vremena ogleda se u važnosti koju ima za učenike, omogućujući im ne samo stjecanje znanja, već i usavršavanje, osobni razvoj te izražavanje vlastite kreativnosti. Ovaj pristup ne samo da promiče osobnu nadogradnju učenika, već i identifikaciju darovitih pojedinaca, pruža vrijeme za kulturni doprinos i potiče promicanje kulture i filozofije življenja. Ova kultura slobodnog vremena postaje vrijedan resurs za obogaćivanje života učenika te poticanje raznolikosti i kreativnosti u njihovom osobnom i kulturnom rastu (Pejić Papak, Vidulin, 2016).

3.1. Aktivnosti i načela

Pejić Papak i Vidulin (2016) razjašnjavaju razliku između slobodnih, izvanškolskih i izvannastavnih aktivnosti koristeći stručniji terminološki pristup. Pojam slobodnih aktivnosti predstavlja širi koncept u odnosu na izvanškolske i izvannastavne aktivnosti. Prema tome, sve izvanškolske i izvannastavne aktivnosti obuhvaćene su terminom slobodnih aktivnosti, iako nisu sve slobodne aktivnosti nužno izvanškolske ili izvannastavne. Dakle, termin slobodnih aktivnosti obuhvaća raznolike aktivnosti učenika izvan okvira redovne nastave. Za efikasno vođenje izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti, važno je pridržavati se principa koji proizlaze iz istraživanja, primjene, praktičnog iskustva, interdisciplinarnog pristupa te konkretnih potreba u provedbi određenih aktivnosti.

3.1.1. Slobodne aktivnosti

Prema Previšiću (1987) pojam „slobodne aktivnosti“ prvi se puta pojavio 1959. godine u Nastavnom planu i programu. Prije njegove pojave stručnjaci su rabili srodne izraze poput: vanrazredni, vannastavni i vanškolski odgoj ili rad učenika. Vrcelj (2000, str. 73) definira slobodne aktivnosti kao:

„poseban oblike odgojno-obrazovnog rada koje organizira škola samostalno ili s drugim organizacijama i ustanovama izvan vremena predviđenog za nastavu, tj. u slobodno

vrijeme učenika. Ove su aktivnosti posebno pogodna forma za zadovoljavanje različitih interesa učenika, one razvijaju sposobnosti iskazivanja stvaralaštva i najčešće su vezane za različite interesne skupine“.

Vrcelj (2000) naglašava specifične oblike odgojno-obrazovnog rada koje škola organizira samostalno ili u suradnji s drugim organizacijama i ustanovama izvan redovnog vremena predviđenog za nastavu, odnosno, u slobodno vrijeme učenika. Ove aktivnosti čine poseban oblik nastave koji se odvaja od uobičajenih školskih sati. Važno je izdvojiti da se ove aktivnosti odvijaju izvan redovnog nastavnog rasporeda, što znači da ne čine nužno formalni dio kurikuluma. One pružaju dodatne prilike za učenje i razvoj te se često usredotočuju na zadovoljavanje različitih interesa učenika. Osim toga, imaju potencijal poticanja kreativnosti i razvoja posebnih sposobnosti kod učenika.

Adamović (1988) pojašnjava Filipovićevu (1965) definiciju koja određuje slobodne aktivnosti kao individualne i kolektivne aktivnosti koje se odvijaju tijekom slobodnog vremena. Prema njegovoj koncepciji, slobodne aktivnosti proizlaze iz unutarnje potrebe za posvećivanjem određenoj djelatnosti, obuhvaćaju svjesno prepoznavanje vrijednosti tog rada te prirodno i neprisilno prihvaćanje radnih obveza i međusobnih regulativa. Ključna komponenta ovog koncepta je doživljaj zadovoljstva koji proizlazi iz samog procesa rada. Ova definicija naglašava dvostruki karakter slobodnih aktivnosti - individualni aspekt, gdje je rad rezultat unutarnje motivacije i potrebe, te kolektivni aspekt, koji uključuje suradnju i zajedničko sudjelovanje. Slobodne aktivnosti stoga ne samo da zadovoljavaju pojedinačne interese i strasti, već doprinose i socijalnom aspektu slobodnog vremena, potičući međusobno razumijevanje i zajedničko iskustvo.

3.1.2. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti

Pojmovi "izvannastavni rad" i "izvannastavne aktivnosti", kao i "izvanškolske aktivnosti", službeno su uvedeni u prosvjetnu i odgojno-obrazovnu javnost 1980. godine, donošenjem Zakona o odgoju i osnovnom obrazovanju u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj. U suvremenim prosvjetnim i pedagoškim dokumentima, koristi se službeni termin "izvannastavne i izvanškolske aktivnosti". Ovaj pojam se pojavljuje u Nastavnom planu i programu, te kasnije u Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi. Također, može se pronaći u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj školi te Državnom

pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (Pejić Papak, Vidulin, 2016).

Puževski (1988) koristi termin "izvannastavne aktivnosti" kako bi obuhvatio sve aktivnosti, rad i život učenika u školi koje se organiziraju izvan redovnih nastavnih sati. S druge strane, izvanškolske aktivnosti predstavljaju nastavak odgojno-obrazovnog djelovanja škole, no odvijaju se u slobodnom vremenu. Ove aktivnosti imaju svrhu poticanja angažmana učenika i obogaćivanja njihovog iskustva izvan formalnog nastavnog okvira. Cindrić (1992) detaljnije definira izvanškolske aktivnosti kao sustav organiziranih i programski raznovrsnih okupljanja učenika u različitim društvima, klubovima te drugim institucijama koje djeluju izvan okvira škole. Izvannastavne aktivnosti, s druge se strane, odvijaju unutar škole, no izvan redovne nastave te obuhvaćaju područja kulture, umjetnosti, tehnike, sporta, rekreacije i znanosti. Kroz sudjelovanje u navedenim aktivnostima, učenici zadovoljavaju svoje potrebe za stvaralaštvom i rekreacijom, dok istovremeno razvijaju kulturu korištenja slobodnog vremena.

U vezi s pojmom slobodnog vremena, naglašava se da su izvannastavne aktivnosti pedagoški oblikovane aktivnosti, čija je svrha odgoj u slobodno vrijeme i priprema za kvalitetno provođenje slobodnog vremena (Mlinarević, Brust Nemet, 2009). Slično se može primijeniti i na izvanškolske aktivnosti. Stoga, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti imaju značajnu ulogu u organiziranju strukturiranog slobodnog vremena, gdje učenici samostalno uče i razvijaju svoje specifične vještine. Ove aktivnosti su pažljivo planirane odgojne inicijative koje omogućuju učenicima sveobuhvatno iskazivanje njihovih sposobnosti, dok istovremeno pružaju učiteljima i voditeljima aktivnosti širi obrazovni utjecaj na mlade (Pejić Papak, Vidulin, 2016).

3.1.3. Načela izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti

„Načela su temeljni kriterij teorijskog promatranja ili praktične djelatnosti. Oni su temeljni zahtjevi, polazna osnova, izvor, osnovno pravilo ponašanja i djelovanja, međuljudski odnos prema kojem se organizira i ostvaruje odgojni proces“ (Rosić, 2005, str. 205).

Načela uspješne organizacije i smislenog rada u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima su:

- dobrovoljnost - svaki učenik samostalno i dobrovoljno odlučuje hoće li se uključiti u određenu aktivnost

- sloboda izbora aktivnosti - svakom se učeniku omogućuje izbor uz informiranje, usmjerenje, interesima i mogućnostima
- zadovoljavanje individualnih potreba - učenici odabiru aktivnosti u skladu sa svojim interesima te je potrebno zadovoljiti njihovu potrebu za druženjem, zabavom, razvojem i učenjem među istomišljenicima
- (samo)aktivnost učenika – potrebno je omogućiti aktivno i samostalno učenje učenika, uz praktično djelovanje
- raznovrsnost aktivnosti – potrebno je ponuditi aktivnosti iz različitih odgojno-obrazovnih područja
- organizacija rada – potrebna je fleksibilnost, suvremene metode, raznovrsni oblici rada i drugi čimbenici koji će zadržavati interes učenika
- sustavnost i smislenost – važno je da svaka aktivnost ima određenu svrhu, cilj i zadaće te da se djeluje sukladno njima
- primjerenost sadržaja dobi i mogućnostima učenika – sadržaji svake slobodne aktivnosti moraju biti u skladu s učeničkim mogućnostima, željama i sposobnostima
- amaterizam – svaki učenik ima prvo na radost zbog sudjelovanja i osobnih postignuća
- suradnja – učenici su potaknuti na međusobnu suradnju, kao i suradnju s učiteljem u svrhu stvaranja povoljnog odgojno-obrazovnog ozračja
(Pejić Papak, Vidulin, 2016).

3.2. Slobodno vrijeme djece i mladih

Slobodno vrijeme djece i mladih obuhvaća popriličan vremenski raspon i svojim raznolikim aktivnostima i iskustvima značajno utječe na njihov život. Kada nije adekvatno strukturirano i vođeno, prostor slobodnog vremena može imati kako negativan utjecaj na njihov razvoj. Isto tako, zahvaljujući odgovarajućem vodstvu i organizaciji, slobodno vrijeme često postaje pozitivnim čimbenikom razvoja pojedinca (Mlinarević, Brust Nemet, 2012).

3.2.1. Zakonske odredbe slobodnog vremena djece i mladih

„Članak 31. 1: Državne stranke priznaju djetetu pravo na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njegovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima. 2. Državne stranke poštovat će i promicati pravo djeteta na puno sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom životu te će

poticati ostvarenje primjerenih i jednakih uvjeta za provođenje kulturnih, umjetničkih, rekreativnih i slobodnih djelatnosti“ (Konvencija o pravima djeteta, 1989, str. 13).

U zaključcima Četvrtog svjetskog foruma mladih Ujedinjenih naroda (2001) ističe se imperativ osiguranja prava i mogućnosti svih mladih ljudi da sudjeluju u socijalnim, sportskim i kulturnim aktivnostima. Bez obzira na različitosti kao što su: rasa, religija, spol, mjesto prebivališta ili socioekonomski status. Ova smjernica naglašava važnost inkluzije i jednakosti te promicanje sudjelovanja mladih u različitim sferama život, kako bi se potaknuo njihov sveobuhvatan i pozitivan razvoj. S ciljem izgradnje pravednijeg i tolerantnijeg društva.

3.2.2. Značaj razvoja kvalitetnog slobodnog vremena kod djece i mladih

Budući da su djeca u fazi formiranja svojih vrijednosti, stavova, navika i interesa, važno je prepoznati da im je potrebna podrška odraslih. Organizacija kvalitetnog i sadržajnog slobodnog vremena djece i mladih od ključne je važnosti jer samo takvo vrijeme može zadovoljiti njihove osobne interese, potaknuti razvoj njihovih sposobnosti i potrebu za afirmacijom putem kvalitetnih životnih izbora. Stvaranje povoljnih uvjeta za njihov razvoj u slobodnom vremenu ima dugoročne pozitivne učinke na njihovu osobnost i životni put. Odrasli imaju odgovornost pridonijeti tom procesu, pružajući podršku i mentorstvo u cilju oblikovanja slobodnog vremena kao korisnog i obogaćujućeg dijela njihova života te stvoriti povoljne uvjete za razvoj kulture provođenja slobodnog vremena. Prepoznajući važnost pravilnog korištenja slobodnog vremena u razvoju djece, nužno je započeti s učenjem ovih principa već u najranijoj dobi. Djeca trebaju razviti razumijevanje pojma slobodnog vremena, učiti kako ga pravilno planirati te spoznati različite mogućnosti koje im ono pruža. Kroz proces odrastanja, ključno je da djeca razviju vještine odabira aktivnosti koje odražavaju njihove sklonosti, stvarajući tako navike aktivnog i kvalitetnog provođenja vremena. Stvaranje osjećaja samostalnosti i svijesti o vrijednosti slobodnog vremena omogućuje djeci da postanu samostalniji u svojim odlukama i aktivnostima, unapređujući njihov osobni razvoj. Kroz podršku odraslih, djeca će naučiti kako svoje slobodno vrijeme iskoristiti na način koji potiče njihovu osobnost, interese i kreativnost. Ova rana edukacija ima dugoročne koristi, oblikujući pozitivne životne navike i potičući djecu da se angažiraju u aktivnostima koje pridonose njihovom cjelokupnom razvoju (Balić, 2003).

3.2.3. Dva načina ostvarenja slobodnog vremena

Plenković (2000) naglašava da postoji dvojak pristup ostvarivanju slobodnog vremena - funkcionalni i intencionalni, odnosno spontani i planirani. Funkcionalno slobodno vrijeme proizlazi iz svakodnevnog života u obitelji i okolini, a oblikuje se prema individualnim potrebama i željama učenika bez strogog programa. Često se spontano koristi druženjem, radom na računalu, slušanjem glazbe, gledanjem televizije, čitanjem i igrom. U suvremenom društvu, djeca intenzivno koriste računalne programe i sudjeluju u različitim videoigrama, dok mobilni telefoni i slični uređaji pružaju pristup igrama, učenju i zabavi putem suvremenih multimedijalnih alata. Unatoč tome što ovo može rezultirati socijalnim otuđenjem, budući da pojedinac često koristi uređaje sam, istovremeno se razvijaju važne kognitivne vještine poput logike, kritičkog mišljenja, vizualizacije i memorije. Dijete stječe znanja na direktan i zabavan način.

Važno je napomenuti da neorganizirano slobodno vrijeme nosi potencijalne opasnosti, budući da djeca mogu biti izložena negativnim utjecajima društva. Stoga je nadzor odraslih nužan kako bi se izbjegla neželjena društva i aktivnosti. Vukasović (2001) ističe da, ako mladima ne pružimo vrijedne i kulturne programe, prihvatit će ono što im život pruža, a to je najčešće bez ikakve vrijednosti. Organizacija slobodnog vremena mladih trebala bi biti ključna stavka na društvenoj ljestvici prioriteta.

S druge strane, organizirano slobodno vrijeme, prema Jelavić i Jergović (2000), definirano je planiranim aktivnostima s određenim vremenom provedbe. To je vrijeme oblikovano i provedeno pod stručnim nadzorom, redovito i s istim skupinama ljudi. Organizirano slobodno vrijeme pruža strukturirane aktivnosti, omogućujući djetetu napredovanje u skladu sa svojim sklonostima i sposobnostima, surađujući s voditeljem aktivnosti.

3.2.4. Škola i slobodno vrijeme djece i mladih

Škola predstavlja optimalno okruženje za organizirano i stručno vođenje slobodnog vremena djece i mladih. Učenici samostalno biraju na koji će način iskoristiti svoje slobodno vrijeme i u koje aktivnosti će se uključiti. Kroz taj proces, razvijaju vlastitu osobnost te doživljavaju i vrednuju postignuća u područjima kulture, tehnike, sporta i znanosti. Ova iskustva im omogućuju upoznavanje s kvalitetnim i vrijednim dostignućima ljudske civilizacije, što pozitivno utječe na njihov opći kulturni kontekst. Također, aktivnim sudjelovanjem u različitim aktivnostima, potiču

se na stvaralaštvo i inovativnost, te postupno usvajaju kulturu kvalitetnog iskorištavanja slobodnog vremena (Pejić Papak, Vidulin, 2016).

S ciljem maksimalnog iskorištavanja organiziranog slobodnog vremena, preporučuje se izrada kurikuluma koji će se fokusirati na obrazovanje u slobodno vrijeme. „Kurikulum o obrazovanju za slobodno vrijeme isticao bi upoznavanje pojedinca s važnošću i značenjem provođenja slobodnog vremena u suvremenoj zajednici, prepoznavanje kreativnih i stvaralačkih dosega umjetnosti, znanosti, tehnike, upoznavanje različitih oblika ponašanja i djelovanja kultura, zajednica, životnih stilova“ (Pejić Papak, Vidulin, 2016, str. 69). U kurikulumu izrađenom 1994. godine u Izraelu (Ruskin i Spector, 2002), istaknuti su poželjni oblici ponašanja u slobodnom vremenu te usmjerenja djece prema aktivnostima koje odgovaraju njihovim afinitetima, s ciljem obogaćivanja kvalitete života. Nudi se raznovrsna ponuda interesnih programa i područja za obrazovanje u slobodno vrijeme, uključujući obvezne i izborne predmete. Poseban naglasak stavlja se na obogaćivanje sadržaja predmeta s temama usmjerenim na obrazovanje za slobodno vrijeme, bilo integracijom u postojeće teme ili kreiranjem novih, s krajnjim ciljem poticanja razvoja pojedinca. Implementacija sadržaja odvija se i unutar učionice i izvan nje.

Kvaliteta i obujam slobodnog vremena predstavljaju pouzdane indikatore kulturnog napretka suvremenog društva i životnog standarda. Stoga, u društveno-pedagoškim krugovima postoji nastojanje da se slobodno vrijeme djece i mladih usmjeri prema osobnom razvoju. Osim škole, ključni čimbenici odgojnog djelovanja su: obitelj, prijatelji, gradske zajednice, mediji i interesne skupine mladih. Svi oni trebaju zajedno poticati i podržavati dječju radoznalost, motivaciju te stvarati povoljne uvjete za neometano provođenje slobodnovremenskih aktivnosti, kako bi pozitivno utjecale na pojedinca i društvo (Pejić Papak, Vidulin, 2016).

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

4.1. Cilj i problemi istraživanja

Postoje razni čimbenici koji utječu na organizaciju i provedbu slobodnog vremena pojedinca. Dob, spol, okolina i osobni afiniteti su samo neki od njih. Cilj ovog istraživanja je dobiti uvid u kulturu provođenja slobodnog vremena učenika školske dobi u Zagrebu. Predmet zanimanja je način na koji učenici provode svoje slobodno vrijeme, bave li se slobodnim aktivnostima, u školi ili izvan nje, ili ga samostalno organiziraju. Također, koje su aktivnosti zastupljene u spomenutom vremenu, nagingu li djeca više aktivnostima umjetničkog, tjelesno-zdravstvenog ili nekog drugog područja. Očekujem da će se dobiveni rezultati razlikovati s obzirom na dob i spol učenika. Okolina će u ovom slučaju biti nezavisna varijabla budući da su svi ispitanici iz istog, urbanog područja.

4.2. Metoda istraživanja

Istraživanje je provedeno kratkim, anonimnim, anketnim upitnikom. Upitnik se sastoji od 3 dijela: zahvale za sudjelovanje u istraživanju, pitanja vezanih uz dob i spol učenika te samih anketnih pitanja. Anketna pitanja različite su prirode, 3 pitanja su zatvorenog tipa s ponuđenim odgovorima, dok su preostala 2 pitanja otvorenog tipa s prostorom predviđenim za pisanje. Upitnici su u potpunosti prilagođeni uzrastu, emocionalnoj inteligenciji i motoričkim vještinama ispitanika. Samom istraživanju, odnosno ispunjavanju anketnih upitnika, prethodilo je ispunjavanje zamolbi i odobrenje od strane roditelja. U zamolbi je jasno istaknuto kako će svi prikupljeni podaci biti anonimizirani te da će se koristiti isključivo za potrebe ovog rada. Također, jasno je rečeno kako svaki ispitanik ima potpunu slobodu odustajanja u bilo kojem trenutku istraživanja.

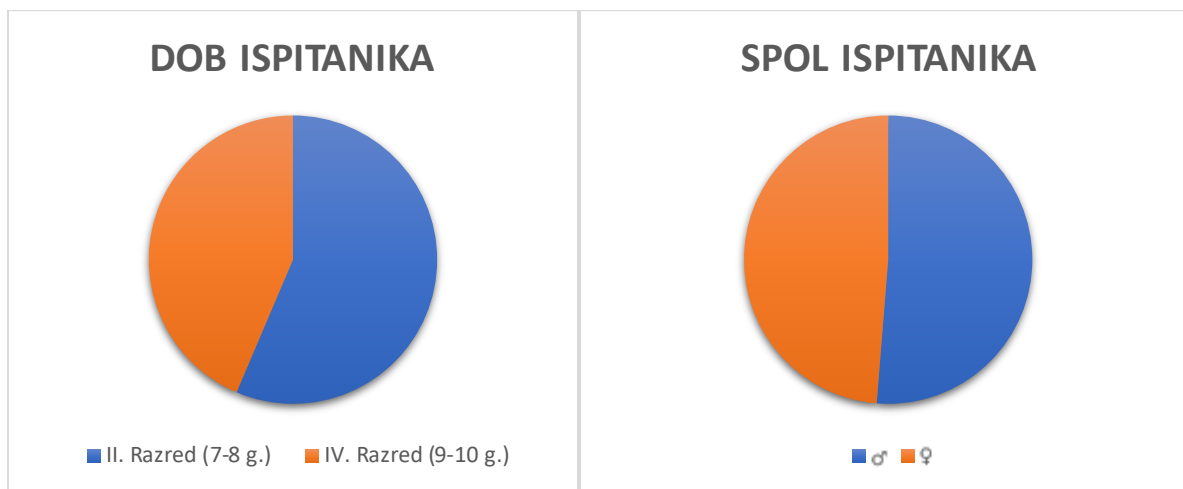
4.3. Rezultati istraživanja i rasprava

U istraživanju je sudjelovalo 78 učenika Osnovne škole kralja Tomislava u Zagrebu. Ispitanici su različitog uzrasta, 44 ispitanika pohađa drugi razred spomenute osnovne škole, a njih 34 pohađa četvrti razred osnovne škole. Drugim riječima, 56,4 % ispitanika čine djeca u dobi od 7 do 8 godina, a preostalih 43,6 % ispitanika čine djeca u dobi od 9 do 10 godina. Oba spola su gotovo podjednako zastupljena, u istraživanju je sudjelovalo 40 dječaka i 38 djevojčica. Odnosno,

51,3 % ispitanog uzorka čine pripadnici muškog spola, dok 48,7 % ispitanog uzorka čine pripadnice ženskog spola.

Slika 5.

Dob i spol ispitanika

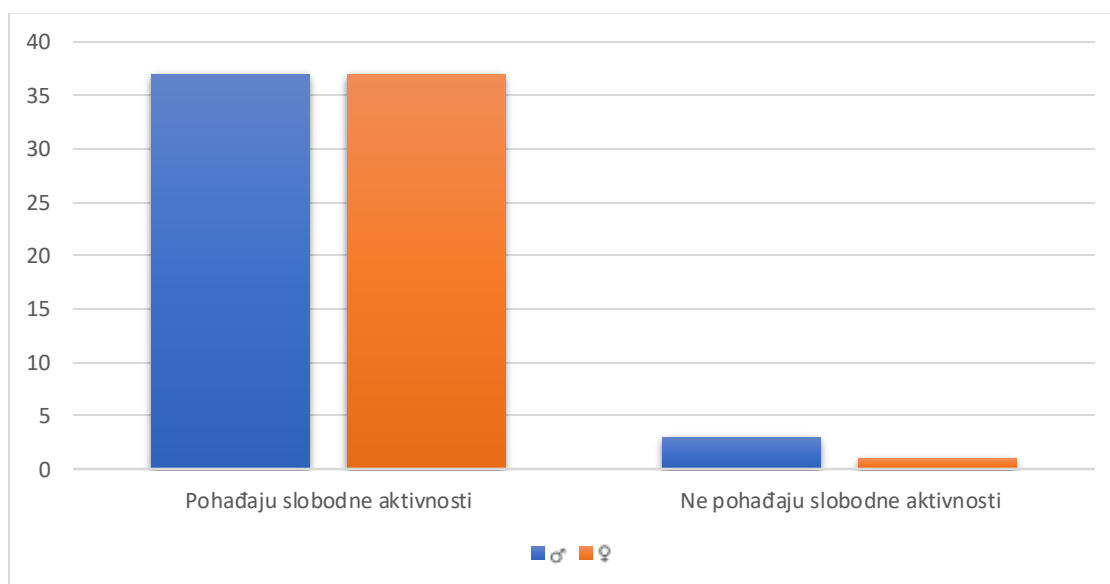


4.3.1. Prisutnost slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika

Prvo pitanje anketnog upitnika glasi: *Baviš li se nekom izvannastavnom ili izvanškolskom aktivnošću?* Cilj je istražiti jesu li Zagrebački učenici skloniji organiziranoj i strukturiranoj provedbi slobodnog vremena ili pak više naginju samostalnoj organizaciji i odmoru.

Slika 6.

Prisutnost slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika



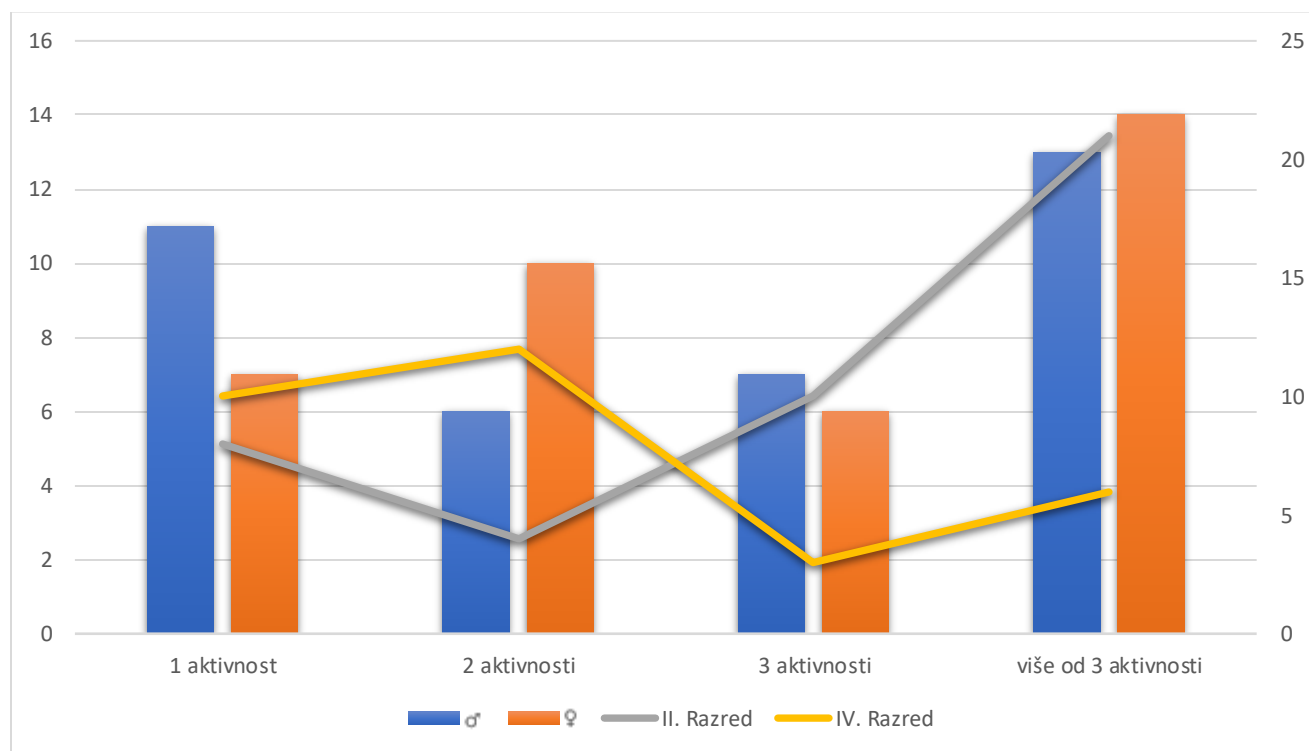
Vidljivo je da većinski broj ispitanika, njih 94,9 % pohađa izvannastavne i/ ili izvanškolske aktivnosti. U ovom slučaju spol nije utjecao na dobivene rezultate. Jednak je broj učenika i učenica koji su potvrdno odgovorili na prvo pitanje, točnije njih 37. Samo 5,1 % ispitanika ne sudjeluje u nikakvim izvannastavnim ni izvanškolskim aktivnostima. Samo 3 dječaka i 1 djevojčica odgovorili su niječno na postavljeno pitanje. Zaključeno je da su slobodne aktivnosti uvelike prisutne u slobodnom vremenu učenika Osnovne škole kralja Tomislava u Zagrebu.

4.3.2. Količina slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika

Nakon što je zaključeno da su učenici skloni provoditi slobodno vrijeme baveći se slobodnim aktivnostima, istražuje se koliko spomenutih aktivnosti učenici uključuju u svoje slobodno vrijeme. S tim ciljem postavljeno je drugo pitanje u anketnom upitniku, a ono glasi: *Baviš li se jednom aktivnošću ili s više njih?*

Slika 7.

Količina slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika



Stupčasti dio grafikona prikazuje odgovore ispitanika s obzirom na spol, vrijednosti se očituju s lijeve strane. Linijski dio prikazuje odgovore ispitanika s obzirom na dob te se vrijednosti očituju s desne strane grafikona. Najveći se broj ispitanika, njih 27, izjasnilo kako pohađa čak više od 3

izvannastavne ili izvanškolske aktivnosti. Točnije, 13 učenika i 14 učenica odabrali su posljednji od ponuđenih odgovora. Prema tome, vidljivo je da količina slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika nije ovisna o spolu, razlika je tek u 1 djevojčici. Ono o čemu količina tih aktivnosti jest ovisna, je dob ispitanika. Iz linijskog dijela dijagrama jasno je da su mlađi ispitanici skloniji odabiru većeg broja aktivnosti, dok oni stariji sužavaju broj svojih aktivnosti ovisno o interesima i ostvarenim uspjesima.

Ovdje su frekvencije dvaju nezavisnih uzoraka, a to su učenici drugog razreda i učenici četvrtog razreda pa ćemo χ^2 – testom ustanoviti razlikuju li se uzorci po količini slobodnih aktivnost. Pogledajmo tablice kontigencije:

Tablica 1.

χ^2 – test količine slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika

OPAŽENE FREKVENCije	2. razred	4. razred
1 aktivnost	8	10
2 aktivnosti	4	12
3 aktivnosti	10	3
Više od 3	21	6

OČEKIVANE FREKVENCije	2. razred	4. razred
1 aktivnosti	10.46	7.54
2 aktivnosti	9.29	6.70
3 aktivnosti	7.55	5.44
Više od 3	15.68	11.31

Sve očekivane frekvencije su veće od 5 pa je, koristeći ugrađenu Excel funkciju CHISQ.TEST (raspon opaženih frekvencija, raspon očekivanih frekvencija) izračunata značajnost razlika između ta dva uzorka. P-vrijednost provedenog χ^2 – testa je 0.002, zbog toga je smatrano da se učenici drugih razreda razlikuju od učenika četvrtih razreda po količini slobodnih aktivnosti, na razini značajnosti 5%.

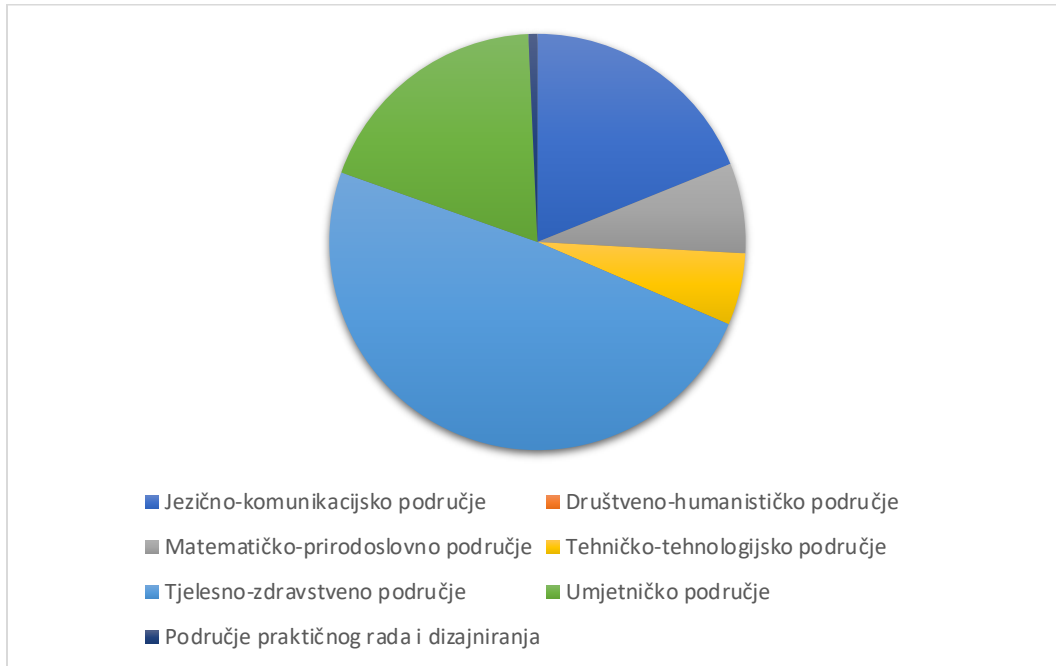
4.3.3. Zastupljenost pojedinih odgojno-obrazovnih područja u slobodnom vremenu ispitanika

„Interdisciplinarno osmišljavanje programa izvannastavnih aktivnosti prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu (2011) propisano je odgojno-obrazovnim područjima, i to: jezično-komunikacijskim, društveno-humanističkim, matematičko-prirodoslovnim, tehničko-tehnološkijskim, tjelesno-zdravstvenim, umjetničkim te područjem praktičnog rada i dizajniranja“

(Pejić Papak, Vidulin, 2016, str. 111). Sljedećim pitanjem anketnog upitnika željelo se istražiti koja su odgojno-obrazovna područja najzastupljenija u slobodnom vremenu ispitanih učenika. Pitanje je otvorenog tipa kako bi učenici imali potpunu slobodu opisati svoje aktivnosti. Ono glasi: *Kojim aktivnostima se baviš?*

Slika 8.

Zastupljenost pojedinih odgojno-obrazovnih područja u slobodnom vremenu ispitanika



Iz prikazanog dijagrama vidljivo je da se najveći broj ispitanika, njih 49 %, bavi aktivnostima iz tjelesno-zdravstvenog područja, dok je preostalih 51 % raspoređeno unutar preostalih odgojno-obrazovnih područja. Sljedeća najzastupljenija područja su jezično-komunikacijsko i umjetničko, s jednakim brojem zainteresiranih učenika. Nešto slabije je zastupljeno matematičko-prirodoslovno područje, kao i tehničko-tehnologijsko. Područje praktičnog rada i dizajna zanima samo jednu učenicu, dok društveno-humanističko područje ne pobuđuje interes niti kod jednog ispitanika. Mlinarević i Brust Nemet (2012) navode kako se u navedenim odgojno-obrazovnim područjima mogu formirati i smišljati nove izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. U tablici 1 navedene su aktivnosti ispitanika razvrstane po pripadnim odgojno- obrazovnim područjima.

Tablica 2.

Raspodjela slobodnih aktivnosti ispitanika unutar odgovarajućih odgojno-obrazovnih područja

ODGOJNO-OBRAZOVNA PODRUČJA	TOČAN NAZIV SLOBODNE AKTIVNOSTI
Jezično-komunikacijsko	Engleski jezik, njemački jezik, francuski jezik, „Klub malih čitača“, dramska skupina
Društveno-humanističko	/
Matematički-prirodoslovno	Šah, „Abakus“, „Malac genijalac“
Tehničko-tehnologijsko	„Mali programeri“, „Mali inženjeri“
Tjelesno-zdravstveno	Nogomet, košarka, atletika, plivanje, skokovi u vodu, veslanje, vaterpolo, badminton, odbojka, hokej na travi, hokej na ledu, tenis, stolni tenis, ragbi, karate, judo, boks, taekwondo, krav maga, tai chi, mačevanje, balet, ples na svili, ritmika, gimnastika, hip-hop, „Igram do <i>fair play-a</i> “, jahanje
Umjetničko	Glazbena škola (sviranje), glazbena škola (solo pjevanje), zbor, likovna skupina, „Glazba i film“
Praktičnog rada i dizajniranja	„Ručni rad“,

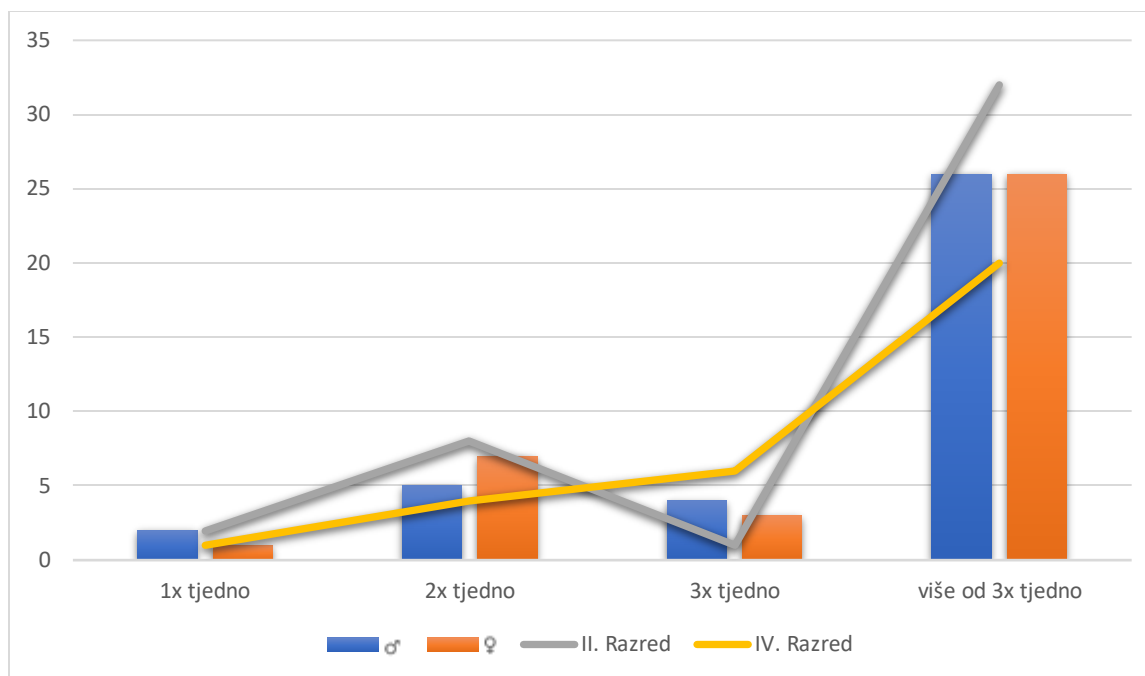
Iznova je vidljiv najveći spektar različitih aktivnosti upravo u tjelesno-zdravstvenom području. Čak 89,9 % ispitanika navelo je da pohađa minimalno jednu aktivnost tjelesno-zdravstvenog područja. Prema dobivenim podacima, aktivnostima spomenutog područja se bavi samo 8.6 % više dječaka nego djevojčica, što znači da sportovi, plesovi i borilačke vještine bude zanimanje kod oba spola.

4.3.4. Pokrivenost slobodnog vremena ispitanika slobodnim aktivnostima

Sljedeće što se istražuje jest pokrivenost slobodnog vremena ispitanika slobodnim aktivnostima, drugim riječima, količina vremena utrošenog na spomenute aktivnosti. Kako bi se dobio uvid u raspored aktivnosti ispitanika, postavljeno je pitanje: *Koliko često pohađaš izvannastavne ili izvanškolske aktivnosti?*

Slika 9.

Pokrivenost slobodnog vremena ispitanika slobodnim aktivnostima



Stupčasti dio dijagrama prikazuje ispitanike podijeljene po spolu, dok ih linijski dijagram dijeli po dobi. Najveći broj ispitanika, 70,3 %, izjasnio se kako pohađa izvannastavne ili izvanškolske aktivnosti više od 3 puta na tjedan. Takva je izbor jednak kod oba spola, 26 dječaka i 26 djevojčica tvrdi kako pohađa neku od svojih slobodnih aktivnosti svakog drugog dana radnog dijela tjedna. Najmanje je onih koji su odlučili upisati aktivnosti koja se održava samo jednom tjedno, njih 4,05 %, odnosno 2 učenika drugih razreda i samo 1 učenik četvrtih razreda. Iz ovog dijela istraživanja zaključujemo kako učenici najčešće organizaciju svog slobodno vremena prepuštaju školi i/ ili drugim obrazovnim institucijama, poput plesnih, glazbenih, jezičnih i drugih škola.

I ovdje ćemo koristiti χ^2 – test ne bismo li saznali postoji li statistički značajna razlika u količini vremena provedenog u aktivnostima između učenika drugog i četvrtog razreda, jer imamo frekvencije dva nezavisna uzorka. Tablica kontingencije očekivanih frekvencija izgleda ovako:

Tablica 3.

χ^2 – test pokrivenosti slobodnog vremena ispitanika slobodnim aktivnostima (1/2)

OPAŽENE FREKVENCije	2. razred	4. razred
1x tjedno	2	1
2x tjedno	8	4

OČEKIVANE FREKVENCije	2. razred	4. razred
1x tjedno	1.74	1.25
2x tjedno	6.97	5.02

3x tjedno	1	6
Više od 3x tjedno	32	20

3x tjedno	4.06	2.93
Više od 3x tjedno	30.21	21.78

Zbog toga što je više od 20% ćelija očekivanih frekvencija koje su manje od 5, ćelije se spajaju tvoreći nove tablice:

Tablica 4.

χ^2 – test pokrivenosti slobodnog vremena ispitanika slobodnim aktivnostima (2/2)

OPAŽENE FREKVENCije	2. razred	4. razred
1 ili 2x tjedno	10	5
3 ili više x tjedno	33	26

OČEKIVANE FREKVENCije	2. razred	4. razred
1 ili 2x tjedno	8.716	6.283
3 ili više x tjedno	34.283	24.716

Sada koristeći Excel ugrađenu funkciju CHISQ.TEST (raspon opažeih frekvencija; raspon očekivanih frekvencija) dobijena je p-vrijednost χ^2 – testa 0.451, a ta vrijednost je veća od statističke značajnosti 0.05 pa ne možemo smatrati da su uočene razlike između učenika drugih i četvrtih razreda statistički značajne.

4.3.5. Provođenje slobodnog vremena izvan slobodnih aktivnosti

Posljednje anketno pitanje glasi: *Osим školskih obaveza i navedenih aktivnosti, kako još provodiš svoje slobodno vrijeme?* Učenici su na ovo pitanje imali veoma slične, često iste, odgovore, neovisno o varijablama poput spola ili dobi. Iznoseni su raznoliki hobiji i aktivnosti kojima učenici obogaćuju svoje slobodno vrijeme. To obuhvaća druženje u parku ili prirodi s prijateljima, druženje s roditeljima i rodbinom, vožnju bicikla ili igranje sportskih igara, čitanje, crtanje, kao i digitalno vrijeme pred ekranima, ali i društvene igre te odmor. Posebno su detaljni odgovori nekih od ispitanika koji opisuju kako igraju hokej s djedom, izrađuju origami i uče svoje prijatelje istome te kako spavaju, pojašnjavajući razliku između večernjeg sna koji je obavezan i popodnevnog sna koji ja zabavan.

Rezultati anketnog upitnika pokazuju jasno razumijevanje pojma slobodnog vremena među učenicima. Primjećuje se preciznost u navođenju aktivnosti koje su istinski slobodnovremenske, izbjegavajući miješanje s obavezama. Izuzetno značajno, ni jedan od

sudionika ankete nije iznio aktivnosti poput pisanja školskih zadaća, učenja, čitanja lektire ili sličnih obveza. Ovi nalazi pretpostavljaju prisutnost pedagogije slobodnog vremena u osnovnoškolskom obrazovnom sustavu urbanih sredina, uz svijest učenika o slobodi izbora i važnosti zadovoljavajućeg iskorištavanja vlastitog slobodnog vremena.

5. ZAKLJUČAK

Poznavanje i razumijevanje fenomena slobodnog vremena ključno je zbog niza pozitivnih učinaka koje to znanje može imati na pojedinca. Organizacija i smisleno provođenje slobodnog vremena imaju važnu ulogu u osobnom razvoju. Ono podiže kvalitetu života te pruža priliku za opuštanje, zadovoljstvo i uživanje u aktivnostima koje donose radost i ispunjenje. Kroz raznolike hobije i interese, pojedinac može obogatiti svoj život i utjecati na njegovu vrijednost. Također, bavljenje aktivnostima koje pobuđuju radost može poboljšati mentalno zdravlje, smanjujući stres i potičući emocionalnu dobrobit. U slobodnom se vremenu mogu razvijati i društvene vještine, kroz druženje s prijateljima, obitelji ili sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima.

Provedeno istraživanje je utvrdilo da učenici iz urbanih područja često sudjeluju u različitim slobodnim aktivnostima. Ovome pridonosi dostupnost raznovrsnih sadržaja u gradu, što je suprotno situaciji u ruralnim područjima. Razlozi za ove učestale aktivnosti uključuju i dječju radoznalost te visok stupanj samopouzdanja. Učenici nižih razreda osnovne škole rijetko doživljavaju strah od neuspjeha ili novih situacija, što je uočljivije kod tinejdžera i odraslih. Upravo zbog toga, ispitanici su naveli velik broj aktivnosti različitih odgojno-obrazovnih područja kao način provedbe svog slobodnog vremena. Kako odrastaju, oni najčešće sužavaju svoj početni spektar odabranih aktivnosti, fokusirajući se na najzanimljivije, najizazovnije ili pak na one u kojima su ostvarili najveći uspjeh. Tjelesno-zdravstveno odgojno-obrazovno područje ističe se kao najzastupljenije među ispitanicima, pri čemu učenici najčešće biraju sportove ili borilačke vještine, dok učenice biraju razne plesovi, ali i sportove.

Zaključeno je kako učenici često organizaciju svog slobodnog vremena prepuštaju nadležnim ustanovama. Odnosno, najveći dio njihovog slobodnog vremena oduzimaju upravo slobodne aktivnosti koje su organizirane i strukturirane od strane neke obrazovne ustanove. Ipak, kada su sami prepušteni organizaciji svog slobodnog vremena, učenici pokazuju kako ga znaju kvalitetno iskoristiti. Razlikuju aktivnosti koje imaju pozitivan učinak na njihov razvoj, poput čitanja, crtanja, druženja s bližnjima ili boravka u prirodi, u odnosu na one aktivnosti koje imaju isključivo zabavu ili odmor kao svrhu, poput videoigrica, mobilnih aplikacija i televizije. Isto tako, učenici su dokazali da razumiju pojam slobodnog vremena, te da ga zahvaljujući pedagogiji istog, ne miješaju s vremenom ispunjenim obavezama ili osnovnim potrebama.

U konačnici, zaključujemo da je slobodno vrijeme učenika Osnovne škole kralja Tomislava u Zagrebu obogaćeno raznolikim aktivnostima, a njihova svijest o važnosti zadovoljavajućeg iskorištavanja slobodnog vremena ukazuje na pozitivan odgojno-obrazovni kontekst u urbanoj sredini.

6. PREGLED LITERATURE

- Adamović, I. (1988). Neki relevantni faktori u organizaciji izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti. U: Rosić, V. (ur.), *Nastavnik u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima*. Rijeka: Pedagoški fakultet u Rijeci, 17-29.
- Anić, V. (1991). *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Balić, N. (2003). Obrazovanje za slobodno vrijeme. *Napredak*, 144 (2), 235-239.
- Božović, R. (1979). *Iskušenje slobodnog vremena*. Beograd: Mladost.
- Cindrić, M. (1992). Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti učenika osnovne škole. *Život i škola*, 41 (1), 49-68.
- Eagleton, T. (2002). *Ideja kulture*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Filipović, V. (1965). *Filozofijski rječnik*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Janković, V. (1967). *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*. Pedagoško – književni zbor.
- Janković, V. (1973). *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*. Zagreb: PKZ.
- Jelavić, A., Jergović, T. (2000). *Djeca traže vrijeme*. Split: Osnovna škola „Gripe“.
- Kleiber, D. (1999). *Leisure experience and human development: A dialectical interpretation*. Basic Books.
- Martinić, T. (1977). *Slobodno vrijeme i suvremeno društvo*. Zagreb: Informator.
- Mlinarević, V., Brust, M. (2009). Procjene učenika o mogućnosti su-konstrukcije kurikula izvannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi, U: Talevski, J. D. (ur.) *First International Conference „Talented and Gifted Creators of Progress – Theory and practice*. Bitola-Ohrid University „St. Klement Ohridski“ – Bitola Faculty of Education, 126-135.
- Mlinarević, V., Brust Nemet, M. (2012). *Izvannastavne aktivnosti u školskom kurikulumu*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera – Učiteljski fakultet u Osijeku.

- Nimrod, G., Shira, A. (2014). Slobodno vrijeme, korištenje slobodnog vremena i oblici rekreacije u selu (Rezultati istraživanja u Filip Jakovu kod Biograda). *Sociologija i prostor*, 25, 33-44.
- Pejić Papak, P., Vidulin, S. (2016). *Izvanastavne aktivnosti u suvremenoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Pešorda, S. (2007). Kurikulum povijesti i slobodno vrijeme učenika. *Povijest u nastavi*, 9 (1), 37-50.
- Plenković, J. (1997). *Slobodno vrijeme i odgoj*. Zadar: Filozofski fakultet.
- Plenković, J. (2000). *Slobodno vrijeme mladeži*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
- Podgorelec, S. i sur. (2017). Slobodno vrijeme kao dimenzija kvalitete života stanovništva Općine Gorne Rijeke. *Geoadria*, 22 (2). <https://doi.org/10.152291/geoadria.1413>
- Polić, M. (2001). Čovjek – odgoj – svijet. U: Polić, R. (2003). *Odgoj i dokolica. Metodčki ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 10 (2), 25-37.
- Polić, M., Polić, R. (2009). Vrijeme, slobodno od čega i za što? *Filozofska istraživanja*, 29 (2), 255-270.
- Previšić, V. (1987). *Izvanastavne aktivnosti i stvaralaštvo*. Zagreb: IGRO „Školske novine“.
- Previšić, V. (2000). Slobodno vrijeme između pedagojske teorije i odgojne prakse. *Napredak*, 141 (4), 403-410.
- Puževski, V. (1988). Izvanastavne i izvanškolske aktivnosti u funkciji suvremenih tokova odgoja i obrazovanja. U: Rosić, V. (ur.), *Nastavnik u izvanastavnim i izvanškolskih aktivnostima*. Rijeka: Pedagoški fakultet u Rijeci, 17-29.
- Rosić, V. (2005). *Slobodne vrijeme – slobodne aktivnosti. Priručnik za uspješno organiziranje i vođenje slobodne aktivnosti*. Rijeka: Žagar.
- Ruskin, H., Spector, C. (2002). Implementation of Serious Leisure as Part of Leisure Education in Israel. *Journal for Culture, Society and Education*, 106-134.
- Spector, C. (2007). Leisure and Lifelong Learning: Childhood and Adolescence. U: Cohen-Gewerc, E. i Stebbins, R. *The Pivotal Role of Leisure Education*, 71-86. Venture Publishing.

Stebbins, R. (1982). Serious Leisure: A Conceptual Statement. *Pacific Sociological Review* 25 (2), 251-272.

Šuvar, S. (2005). Slobodno vrijeme u seoskoj sredini, *Sociologija i prostor*, 43 (4), 899-930.

Todorović, A. (1984). *Sociologija slobodnog vremena*. Beograd: Interpregled.

UNICEF (1989). *Konvencija o pravima djeteta*. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_ful-1.pdf

Vingerhoets, A. J. i Van Heck, G. L. (2007). Leisure Sickness: A Biopsychosocial Perspective. *Psychological Topics*, 16 (2), 187-200.

Vrcelj, S. (2000). *Školska pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet.

Vukasović, A. (2001). Sve veća važnost odgoja u slobodnom vremenu. *Napredak*, 141 (4), 448-457.

6.1. Popis slika i tablica

Slika 1. Prikaz antičkog slobodnog vremena.....	5
Slika 2. Prikaz podjele feudalnog društva i njegove podjele slobodnog vremena.....	7
Slika 3. Prikaz slobodnog vremena u doba humanizma i renesanse.....	8
Slika 4. Kultura provođenja slobodnog vremena.....	13
Slika 5. Dob i spol ispitanika.....	23
Slika 6. Prisutnost slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika.....	23
Slika 7. Količina slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika.....	24
Slika 8. Zastupljenost pojedinih odgojno-obrazovnih područja u slobodnom vremenu ispitanika.....	25
Slika 9. Pokrivenost slobodnog vremena ispitanika slobodnim aktivnostima.....	27
Tablica 1. χ^2 – test količine slobodnih aktivnosti u slobodnom vremenu ispitanika.....	25
Tablica 2. Raspodjela slobodnih aktivnosti ispitanika unutar odgovarajućih odgojno-obrazovnih područja.....	26
Tablica 3. χ^2 – test pokrivenosti slobodnog vremena ispitanika slobodnim aktivnostima (1/2).....	28
Tablica 4. χ^2 – test pokrivenosti slobodnog vremena ispitanika slobodnim aktivnostima (2/2).....	29

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)